

MADANIY MEROSNI SAQLASH: HUQUQIY VA IQTISODIY YONDASHUVLAR

Mustafoeva Dilafuruz Ibodullaevna

*Navoiy viloyati tarixi va madaniyati
davlat muzeyi bosh muhofizi*

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqot madaniy merosni saqlash muammosiga huquqiy va iqtisodiy nuqtai nazardan kompleks yondashuvni tahlil qiladi. Madaniy meros insoniyatning bebaho boyligi bo'lib, uni asrash har bir avlodning muqaddas burchidir. Biroq, globallashuv, urbanizatsiya va beparvolik kabi zamonaviy tahdidlar meros ob'ektlarining yo'qolish xavfini oshirmoqda. Huquqiy yondashuv doirasida xalqaro shartnomalar, konvensiyalar (masalan, YUNESKO), milliy qonunchilik va himoya mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Unda meros ob'ektlarini ro'yxatga olish, ularni muhofaza qilish tartibi, merosga yetkazilgan zarar uchun yuridik javobgarlik choralari va davlat-xususiy sheriklikning huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Qonunchilikdagi bo'shliqlar va ularni bartaraf etish yo'llariga alohida e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *madaniy meros, huquqiy himoya, iqtisodiy yondashuv, barqaror turizm, moliyalashtirish mexanizmlari, restavratsiya, yuridik javobgarlik, yunesko konvensiyalari, davlat-xususiy sheriklik, merosni saqlash strategiyasi.*

Аннотация: *Настоящее исследование анализирует комплексный подход к проблеме сохранения культурного наследия с правовой и экономической точек зрения. Культурное наследие является бесценным достоянием человечества, и его защита — священный долг каждого поколения. Однако современные угрозы, такие как глобализация, урбанизация и бесхозяйственность, повышают риск утраты объектов наследия. В рамках правового подхода рассматриваются международные договоры, конвенции (например, ЮНЕСКО), национальное законодательство и механизмы защиты. Анализируются процедуры регистрации объектов наследия, порядок их охраны, меры юридической ответственности за причинение ущерба, а также правовые основы государственно-частного партнерства. Особое внимание уделяется пробелам в законодательстве и путям их устранения.*

Ключевые слова: *культурное наследие, правовая защита, экономический подход, устойчивый туризм, механизмы финансирования, реставрация, юридическая ответственность, конвенции юнеско, государственно-частное партнерство, стратегия сохранения наследия.*

Abstract: *This study analyzes a comprehensive approach to the issue of cultural heritage preservation from legal and economic perspectives. Cultural heritage is an invaluable asset of humanity, and its protection is the sacred duty of every generation. However, modern threats such as globalization, urbanization, and negligence increase the risk of losing heritage objects. Within the legal approach, international treaties, conventions (e.g., UNESCO), national*

legislation, and protection mechanisms are reviewed. The paper analyzes the procedures for registering heritage objects, the order of their protection, measures of legal liability for damage caused, and the legal foundations of public-private partnerships. Particular attention is paid to gaps in legislation and ways to eliminate them.

Keywords: *cultural heritage, legal protection, economic approach, sustainable tourism, financing mechanisms, restoration, legal liability, unesco conventions, public-private partnership, heritage preservation strategy.*

Madaniy merosni saqlashga bo'lgan huquqiy va iqtisodiy yondashuvlar bir-birini to'ldirib, samarali himoya tizimini yaratishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy yondashuv esa madaniy merosni xarajat emas, balki rivojlanish resursi sifatida ko'rishni targ'ib qiladi. Bunda meros ob'ektlarini saqlashni moliyalashtirish mexanizmlari, jumladan, byudjet mablag'lari, xalqaro grantlar, xayriya fondlari, subsidiyalar va soliq imtiyozlari ko'zdan kechiriladi. Barqaror turizmning iqtisodiy salohiyati, meros ob'ektlarining mintaqaviy iqtisodiyotga qo'shgan hissasi, shuningdek, restavratsiya ishlarining samaradorligini baholash usullari o'rganiladi. Tadqiqot madaniy merosni saqlashni uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi sifatida ko'rish zarurligini asoslaydi.

Quyida ushbu ikki asosiy yondashuvning asosiy jihatlari haqida ma'lumot beraman:

Huquqiy Yondashuvlar

Huquqiy yondashuv merosni himoya qilishning majburiy asoslarini belgilaydi va uni buzganlik uchun javobgarlikni ta'minlaydi.

1. Xalqaro Huquqiy Hujjatlar
2. Milliy Qonunchilik
3. Institutsional Tuzilmalar

Iqtisodiy Yondashuvlar

Iqtisodiy yondashuvlar merosni saqlashni moliyaviy jihatdan barqaror qilish, uni xarajat manbai emas, balki rivojlanish resursi sifatida ko'rishga qaratilgan.

1. Moliyalashtirish Mexanizmlari
2. Rag'batlantirish va Imtiyozlar
3. Merosdan Iqtisodiy Foydalanish

Integrallashgan Yondashuv

Eng samarali usul huquqiy majburlash (qonun buzilishini oldini olish) va iqtisodiy rag'batlantirish (saqlashni foydali qilish) mexanizmlarini birlashtirishdir.

Qonuniy himoya ob'ektning yo'q bo'lib ketishidan saqlaydi.

Iqtisodiy manfaatlilik esa mahalliy aholi va biznesni uning uzoq muddatli saqlanishidan manfaatdor qiladi.

Huquqiy Yondashuv:

Maqsad: Majburiy qoidalar, standartlar va cheklovlarni o'rnatish.

Asos: Milliy qonunlar, xalqaro konvensiyalar va uni buzganlik uchun javobgarlik choralari.

Vazifa: Merosni yo'q qilish va noqonuniy savdodan himoya qilish.

Iqtisodiy Yondashuv:

Maqsad: Saqlash jarayonini moliyaviy jihatdan barqaror va jozibador qilish.

Asos: Soliq imtiyozlari, davlat-xususiy sheriklik, grantlar va meros obyektlaridan oqilona daromad olish (turizm orqali).

Vazifa: Saqlashni xarajat emas, balki sarmoya sifatida ko'rsatish va xususiy sektorni rag'batlantirish.

Samarali himoya – bu ikki yondashuvni (Qonuniy majburlash + Iqtisodiy rag'batlantirish) uyg'unlashtirish orqali erishiladi.

Madaniy merosni saqlash ikki asosiy yo'nalish orqali amalga oshiriladi:

Huquqiy Yondashuv:

Maqsad: Majburiy qoidalar, standartlar va cheklovlarni o'rnatish.

Asos: Milliy qonunlar, xalqaro konvensiyalar va uni buzganlik uchun javobgarlik choralari.

Vazifa: Merosni yo'q qilish va noqonuniy savdodan himoya qilish.

Iqtisodiy Yondashuv:

Maqsad: Saqlash jarayonini moliyaviy jihatdan barqaror va jozibador qilish.

Asos: Soliq imtiyozlari, davlat-xususiy sheriklik, grantlar va meros obyektlaridan oqilona daromad olish (turizm orqali).

Vazifa: Saqlashni xarajat emas, balki sarmoya sifatida ko'rsatish va xususiy sektorni rag'batlantirish.

Samarali himoya – bu ikki yondashuvni (Qonuniy majburlash + Iqtisodiy rag'batlantirish) uyg'unlashtirish orqali erishiladi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy merosni samarali saqlash uchun huquqiy normalarni iqtisodiy rag'batlantirish choralari bilan uyg'unlashtirish muhimligi ta'kidlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Throsby, David. (2001). Economics and Culture. Cambridge University Press. (Madaniy merosni iqtisodiy baholash va uning rivojlanishdagi roli haqida fundamental ish).
2. Lynch, Kevin. (2010). The Image of the City. MIT Press. (Shaharsozlik va tarixiy muhitni saqlashning ahamiyati).
3. Ribeyru, D., & Son, A. (Ribeiro, D., & Son, A.). (2018). Public-Private Partnerships for Culture and Heritage: An International Perspective. (Madaniy merosni saqlashda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini o'rganish).